

УДК 331.556

БЛИЗНЮК Вікторія, к. е. н., старший науковий співробітник, завідувач відділу соціально-економічних проблем праці Інституту економіки та прогнозування НАН України

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ СКЛАДОВІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Здійснено аналіз та структурування основних економічних та соціальних наслідків трудової міграції для країн-донорів та країн-реципієнтів робочої сили. Досліджено обсяг міжнародних переказів від трудових мігрантів та обґрунтовано вплив цих грошових потоків на економічний розвиток.

Ключові слова: міграція, трудові мігранти, грошові перекази, людський капітал, людський потенціал.

Близнюк В. Социально-экономические составляющие трудовой миграции. Осуществлен анализ и структурирование основных экономических и социальных последствий миграции для стран-доноров и стран-реципиентов рабочей силы. Исследованы объемы международных переводов от трудовых мигрантов и обосновано влияние этих денежных потоков на экономическое развитие.

Ключевые слова: миграция, трудовые мигранты, денежные переводы, человеческий капитал, человеческий потенциал.

Постановка проблеми. На сучасному етапі глобалізації дедалі більше розширюється обмін людськими ресурсами на міждержавному рівні, основною компонентою якого є трудова міграція. Відтак, актуальне завдання сьогодення – реальна оцінка наслідків міграційних рухів, що має сприяти досягненню адекватності структури міграційних потоків потребам економіки і суспільства, розробці відповідних соціально-правових заходів, які запобігатимуть негативному впливу міграції на економічний розвиток. Економічна складова трудової міграції покладена в основу мотивів індивідів, які приймають рішення щодо зміни країни перебування та прикладання робочої сили, а також наслідків міграції, пов'язаних із соціально-економічним розвитком країн-донорів та країн-реципієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить наявність підвищеної уваги українських науковців до цієї проблеми. Сьогодні доволі активно проводяться дослідження ситуації у сфері трудової міграції, оцінки її наслідків для вітчизняного ринку праці. Особлива увага приділяється проблемам вигод і втрат від трудової міграції для економіки країни. Ці питання розглядаються у працях О. А. Малиновської [1], Е. М. Лібанової [2], О. В. Позняк [3], О. Р. П'ятковської [4] та ін.

© Близнюк В., 2014

Метою статті є визначення наявних наслідків трудової міграції для соціально-економічного розвитку країн-реципієнтів і країн-донорів.

Результати дослідження. Упродовж останніх трьох десятиріч внаслідок швидкої глобалізації значно посилюється міграційний тиск. Основними чинниками, що обумовлюють збільшення міграційних потоків, є:

- нерівність між країнами за реальною заробітною платою і рівнем життя, поглиблення майнової диференціації населення, збільшення кількості соціальних груп, які опинились за межею бідності, відсутність гідної праці на батьківщині;
- лібералізація економічної діяльності, функціонування транснаціональних корпорацій, утворення глобальних інтеграційних мереж, що призводить до інтернаціоналізації виробництва і географічного розширення торгівлі, потребує вільного переміщення людських ресурсів;
- демографічна криза і загальне старіння населення розвинених країн, демографічний вибух у країнах, що розвиваються; зростання масштабів урбанізації;
- здешевлення послуг транспорту і зв'язку, можливість взаємодії через глобальну мережу інтернет у режимі реального часу (on-line);
- поглиблення відмінностей між окремими країнами та регіонами в рівнях захисту прав і свобод громадян, стану особистої безпеки; політична нестабільність; громадянські, міжетнічні, збройні конфлікти, що обумовлюють зростання кількості біженців;
- загострення глобальних проблем людства, у тому числі ресурсозабезпечення, зміни клімату – потепління, спустошення, стихійні лиха, ризик затоплення та голоду.

Оцінки значення міграційних процесів для суспільного розвитку неоднозначні, адже міграція, що є невід'ємною та однією з найбільш характерних рис динамічного сучасного способу життя, має як позитивні наслідки (перерозподіл трудових ресурсів планети, вирівнювання ступеня економічного розвитку, подолання відмінностей у рівні життя народів різних країн, здійснення мігрантами грошових переказів у країни походження для споживання домогосподарств та інвестування, наближення, взаємопроникнення і взаємозбагачення культур тощо), так і негативні (зміна репродуктивної поведінки мігрантів, послаблення та розрив сімейних зв'язків, поширення утриманських настроїв серед членів сімей трудових мігрантів, втрата кваліфікованих працівників й інтелектуального потенціалу держави, декваліфікація спеціалістів, асиміляція та втрата етнічних ознак, культурної самоідентифікації, відсутність соціального захисту мігрантів, дискримінація, ксенофобія, зростання обсягів нелегальної міграції, примусової праці та торгівлі людьми).

В умовах скорочення і старіння населення імміграція постає головним джерелом розв'язання демографічних проблем. Іммігранти

здебільшого є особами працездатного і продуктивного віку. У регіонах з низьким природним приростом імміграція відіграє важливу роль у формуванні демографічного балансу та визначає перспективи національних ринків праці. Відповідно до частки міграції в демографічному балансі європейські країни розподіляються на шість груп (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Розподіл країн Європи на групи відповідно до частки міграції в демографічному балансі

Показники	Група країн					
	I	II	III	IV	V	VI
	Латвія, Литва, Молдова, Румунія, Україна, Чеська Республіка	Білорусь, Болгарія, Угорщина, Росія, Естонія	Вірменія, Грузія, Польща	Андорра, Азербайджан, Македонія	Австрія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Великобританія, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Кіпр, Ліхтенштейн, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Сан-Маріно, Сербія і Чорногорія, Словаччина, Туреччина, Фінляндія, Франція, Швейцарія	Німеччина, Греція, Італія, Словенія, Хорватія, Швеція
Природний приріст	Від'ємний	Від'ємний	Додатний	Додатний	Додатний	Від'ємний
Сальдо міграції	Від'ємне	Додатне	Від'ємне	Від'ємне	Додатне	Додатне
Демографічний баланс	Від'ємний	Від'ємний	Від'ємний	Додатний	Додатний	Додатний

До першої групи належать країни, де населення скорочується внаслідок низького природного приросту та від'ємного сальдо міграції. У другій групі міграційний притік перебивається природними втратами населення. Третя група – це країни з високим природним приростом і значною еміграцією, що спричиняє загальне скорочення чисельності населення. У четвертій групі природний приріст перебиває

міграційний, відтік і загальна чисельність населення в них збільшуватимуться. Найбільшою є п'ята група з позитивним природним приростом та стабільним міграційним припливом населення. Шоста група – це країни, населення яких кількісно зростає лише завдяки імміграції.

Збільшення населення у країнах міграції відбувається не тільки шляхом імміграції на постійній основі, але й завдяки високому рівню народжуваності у мігрантів і, таким чином, кількісному зростанню майбутніх поколінь. На жінок-іноземок припадає 49 % народжень у Люксембурзі, 22.5 % народжень – у Швейцарії, 23.2 % – в Австралії, 15 % – у Великобританії [1]. Крім того, іммігранти полегшують податкове навантаження на майбутні покоління країн з низькою народжуваністю. Збільшення кількості осіб похилого віку у розвинених країнах призначення призводить до зростання обсягів пенсійних виплат. За даних умов навіть такі заходи, як зниження величини державних пенсій і підвищення податків на заробітну плату не в змозі кардинально вирішити проблеми витрат на пенсії. Найбільш ефективним виходом з цієї ситуації вбачається імпорт додаткових платників податків. Полегшення податкового навантаження може відбуватися двома шляхами: завдяки припливу іммігрантів працездатного віку, які є платниками податків, та збільшенню іммігрантами чисельності майбутнього населення, що братиме участь у розподілі податкового навантаження.

Міграційний перерозподіл розв'язує для Європи ряд проблем, серед яких деформація вікової структури через старіння населення і відповідне збільшення кількості громадян пенсійного віку та створення навантаження на державні фонди соціального забезпечення [5].

У Великобританії прогнозується, що майбутня кількість населення значно залежатиме від того, якою буде міграція. Природний приріст може ще деякий час забезпечувати незначне збільшення населення, але після 2025 р. він стане від'ємним, і без міграційного припливу скорочуватиметься. При порівняно низьких обсягах міграції (85–225 тис. осіб у рік) населення Великобританії збільшиться до 65 млн осіб і стабілізується на цьому рівні [6]. Варіанти прогнозу з високою (205–285 тис. осіб у рік) або середньою (145–255 тис. осіб у рік) міграцією передбачають більше чи менше зростання населення протягом усього століття (рис. 1).

Позитивним ефектом від відтоку працівників окремих кваліфікацій для країн походження є зменшення безробіття. У країнах, де ринок праці не здатен поглинути наявну кількість внутрішньої робочої сили, еміграція зумовлює полегшення фінансового тиску на державу і скорочує безробіття. Якщо система вищої освіти розширилась до межі, коли важко ефективно залучати випускників на ринок праці або існує незбіг між спеціальностями та реальними потребами економіки, втрати від еміграції незатребуваних спеціалістів мінімальні.

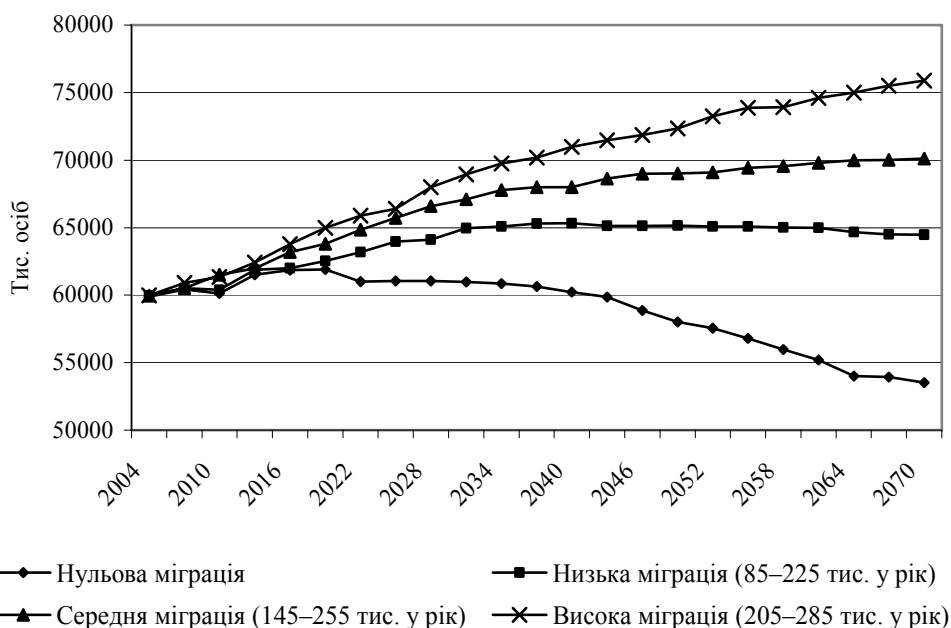

Рис. 1. Прогноз чисельності населення Великобританії за різних варіантів міграції [7]

Загальним негативним наслідком міграційних зрушень, спричинених дефіцитом робочої сили в окремих стратегічних галузях, інтенсивними технологічними змінами та зацікавленістю окремих країн у зменшенні витрат на формування людського потенціалу, є відтік висококваліфікованих працівників з країн походження. Основними чинниками міграції спеціалістів є несприятливі економічні умови, низька оплата праці, недостатнє фінансування наукового й освітнього секторів, нерозвиненість наукомістких галузей у країнах походження та натомість висока оплата праці, можливості фахової самореалізації, розвинена інфраструктура інноваційної діяльності та високі темпи науково-технічного прогресу у країнах призначення. Країна походження втрачає людський потенціал високої якості та кошти на його формування, гальмуючи таким чином економічний та інноваційний розвиток. ООН оцінює втрачені на освіту потенційних мігрантів кошти у 2 млрд дол. США у рік [8]. Країна призначення отримує людський потенціал високої якості та економить кошти на його формування, стимулюючи таким чином економічний та інноваційний розвиток. Відтік професіоналів призводить до загального зниження кваліфікації, погіршення якості людського потенціалу і, відповідно, зменшення інвестиційної привабливості країни.

Найбільш негативні наслідки спричиняє від'їзд невеликої групи вчених, чий досягнення визначають НТП у країні походження. Цей ефект багаторазово збільшується через те, що зазвичай ці науковці працюють

у студентських і аспірантських аудиторіях, і їх від'їзд позначається на формуванні майбутнього освітнього, інтелектуального та інноваційного потенціалу країни походження. Еміграція науковців, вчених, викладачів ВНЗ сприяє подальшій еміграції талановитих студентів. Такий розвиток подій загрожує руйнацією сформованих протягом десятиліть наукових шкіл та деградацією наукової сфери на національному рівні [9]. Навчання студентів за кордоном і надання їм можливості подальшого працевлаштування у країні призначення призводить до втрати потенційних кваліфікованих кадрів і зниження людського потенціалу у країнах походження.

Міграція працівників охорони здоров'я є невеликою часткою висококваліфікованої міграції, але втрата людського потенціалу у цій сфері може негативно позначитись на здатності країн походження надавати медичні послуги. Обсяг відтоку медичних працівників є особливо значним у деяких африканських країнах, наприклад, 75 % лікарів з Мозамбіку та 81 % медсестер з Ліберії працюють за кордоном. Відсутній належний рівень охорони здоров'я населення країн Африки призводить до подальшої деградації людського потенціалу цього регіону [10]. У *табл. 2* показано покриття дефіциту медичних працівників одних країн за рахунок інших [11].

Таблиця 2

Походження іноземних кваліфікованих медпрацівників [11]

Країна	Іноземні кваліфіковані медпрацівники, %	Провідні регіони-донори (частка в загальній кількості іноземних кваліфікованих медпрацівників, %)
Австралія	31.2	Великобританія (37.4)
		Азія (32.3)
		Нова Зеландія (9.1)
Канада	23.4	Великобританія (32.0)
		Південна Африка (11.1)
		Індія (10.6)
Швейцарія	22.0	Німеччина (58.4)
		Югославія (10.1)
		Бельгія (6.2)
Великобританія	17.4	Індія (21.2)
		Ірландія (15.0)
		Південна Африка (4.0)
США	29	Індія (20.3)
		Пакистан (12.1)
		Філіппіни (11.0)

Відтік висококваліфікованих спеціалістів призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Кваліфіковані працівники сплачують більше податків і вимагають меншої підтримки від державної системи соціального забезпечення.

Витрати на формування людського потенціалу країнами походження у разі міграції не окупаються.

Водночас в окремих випадках перспектива еміграції може спричинити часткове підвищення людського потенціалу в країнах походження. Попит на висококваліфікованих працівників на міжнародному ринку праці стимулює потенційних емігрантів до підвищення кваліфікації і, таким чином, до формування людського потенціалу у країні походження. Феномен збільшення кількості освічених людей у країнах еміграції називається "оптимальною втечею мізків". Працівники можуть розраховувати на отримання більш високих доходів за кордоном, тому вони вмотивовані до отримання освіти. Допоки більшість цих осіб не емігрує, рівень освіти і людського потенціалу в країнах походження підвищується [12]. Дослідження міграції на Філіппінах доводять, що значна частка освічених філіппінців, вмотивованих перспективою еміграції, працевлаштовується всередині країни [13]. Емігранти також залишають певну кількість відносно престижних робочих місць у країні походження, можливість працевлаштування на яких стимулює підвищення кваліфікації наявного населення [14], що частково заохочує подальше формування людського потенціалу.

Значною мірою міграція є вибірковою і насамперед стосується найбільш молодих, динамічних і підготовлених. Так, упродовж 1990-х років темпи зростання міжнародної міграції осіб з професійною кваліфікацією приблизно у три рази перевищували темпи зростання міграції некваліфікованих робітників [15].

Трудова міграція супроводжується фінансовими трансфертами – грошовими переказами, інвестиціями, обсяги яких щороку зростають. Ефект трансфертів для сімей і країн походження мігрантів загалом оцінюється як позитивний, оскільки грошові перекази істотно впливають на зростання добробуту домогосподарств, дозволяють зменшити бідність і соціальну незахищеність їх отримувачів.

Особливо швидко зростають перекази до країн, що розвиваються (рис. 2), які є для них вагомим джерелом валютних надходжень. Країни, що, за класифікацією ООН, мають середній та низький дохід, отримали у 2012 р. 401 млрд дол. США від приватних осіб з-за кордону, тобто понад 75 % усіх переказів. Це на 5.3 % більше ніж попереднього року, у п'ять разів більше ніж у 2000 р., у сім разів більше ніж у 1995 р.

Значення переказів для країн, що розвиваються, яскраво підтверджує порівняння з іншими фінансовими потоками з-за кордону, зокрема, з прямими іноземними інвестиціями та фінансовою допомогою. У 2012 р. приватні перекази втричі перебільшували фінансову допомогу, що надійшла до цієї групи країн, і становили не менше половини прямих іноземних інвестицій. Впродовж останнього десятиліття для країн, що розвиваються, суми переказів можна порівняти з приблизно третинною заробітку від експорту.

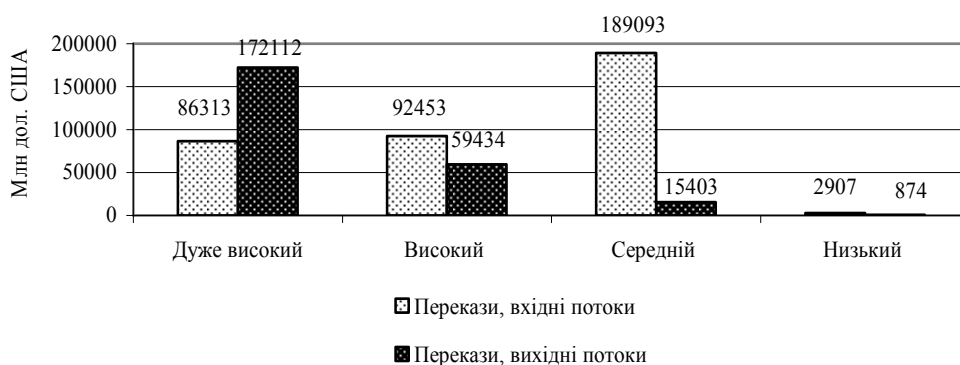

Рис. 2. Міжнародні грошові перекази, по країнах за рівнем розвитку людського потенціалу, 2012 р. [16]

Традиційно найбільшими отримувачами переказів є країни з великою чисельністю населення, які є постачальниками численних мігрантів – Індія, Китай, Філіппіни та Мексика, куди у 2012 р. приватними особами було надіслано 69, 60, 24 та 23 млрд дол. США відповідно. Попри значно менші абсолютні суми відносно ВВП перекази найбільші у низці невеликих країн, серед яких лідирують Таджикистан, Ліберія, Киргизстан, Лесото та Молдова, де обсяги переказів становлять від чверті до майже половини ВВП.

Натомість країнами відправлення переказів є основні країни трудової імміграції як постійної, так і тимчасової, що водночас належать до найрозвиненіших у світі. Зокрема, у 2010 р. 17.2 % усіх переказів відправлено зі США, 9 % – з Саудівської Аравії, 7.2 % – зі Швейцарії, 5.2 % – з Німеччини, 3.8 % – з Іспанії, 3.3 % – з Кореї. Хоча більшість переказів надходять з багатих країн, проте 30–45 % – з країн середнього рівня добробуту. Наприклад, у 2012 р. 6 % переказів відправлено з Російської Федерації. Китай та Малайзія також входять до двадцятки основних країн-донорів [17].

Частка переказів у ВВП у країнах з дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу, за оцінками ООН, становить до 4 %, а в деяких країнах складає значну його частину (у Таджикистані – 45.5 %, Молдові – 38.3 %, Гондурасі, Йорданії, Гаїті – 20–30 %, Ямайці, Киргизстані, Сальвадорі, Непалі, Філіппінах, Гватемалі – 10–19 %). Для України цей показник визначено на рівні 3.9 % ВВП [16]. Точно встановити суми міжнародних грошових переказів практично неможливо, адже їх вагома частка (за експертними оцінками, до 50 %) переправляється через неофіційні канали та не обліковується.

Криза глобального ринку праці вплинула на масштаби і структуру міграцій, соціально-економічні характеристики зайнятості трудових мігрантів. Такі антикризові заходи, як політика протекціонізму та посилення імміграційного контролю, що запроваджують країни призна-

чення, а також звільнення, скорочення заробітної плати та погіршення умов праці, до яких вдаються роботодавці, збільшення обсягів примусової праці та торгівлі людьми роблять працівників-мігрантів ще уразливішими.

В умовах економічного зростання і розширення ринку праці відбувається формування, поступове поглиблення і розширення так званих "іммігрантських ніш зайнятості", до яких можна віднести насамперед найпростіші професії і некваліфіковану працю у сфері послуг, будівництві, сільському господарстві, а також працевіткі роботи в обробній промисловості за умов нижчого, порівняно з місцевими працівниками, рівня заробітної плати, відсутності або мінімуму соціальних гарантій. Натомість, в умовах фінансово-економічної кризи і звуження простору продуктивної зайнятості багато хто з представників місцевого населення змушений погоджуватися на менш престижні роботи, а також самостійно виконувати хатню роботу, тим самим витісняючи трудових мігрантів з ринку праці.

Неврегульований правовий статус (за письмовим трудовим контрактом працює лише третина найманих мігрантів, решта – за усною домовленістю) та нестабільний характер зайнятості зумовлюють низький рівень і навіть відсутність соціального захисту трудових мігрантів на робочому місці: соціальним страхуванням охоплено лише половину працюючих, а кожний п'ятий не має права на жоден вид соціального забезпечення чи пільг (включно з оплачуваною відпусткою). Дискримінація на ринку праці – проблема, з якою постійно стикаються мігранти під час працевлаштування. Іншими труднощами є неможливість забезпечення належних умов та гігієни праці, реалізації власних знань та навичок відповідно до освіти та кваліфікації, доступу до соціальних послуг, участі у суспільному житті.

На шляху регулювання міграційних потоків глобальна спільнота постійно стикається з конфліктом інтересів, який полягає у відмінності стратегій управління, спрямованих на окремого мігранта, та стратегій, що орієнтуються на широкий спектр інституційних учасників, безпосередньо зацікавлених у прогресі. Для забезпечення збалансованого підходу до запровадження заходів зі сприяння економічному розвитку та водночас досягнення цілей забезпечення гідної праці і соціальної справедливості необхідно розробляти узгоджені заходи міграційної політики, долучати до дослідницької, нормотворчої, консультаційної діяльності, соціального діалогу, технічного співробітництва та поширення інформації якомога більше інституційних учасників на глобальному, регіональному та національному рівнях.

Висновки. Аналіз сучасної мобільності населення свідчить, що величезна частина трудового потенціалу у світі залишається невикористаною, а суспільство поки що недостатньо володіє мобільністю як інструментом розвитку людського потенціалу та подолання фінансово-

економічної кризи. Це підтверджує і невисокий рівень суспільно необхідної мобільності, факти зміни кваліфікації працівників від вищої до нижчої. Необхідність співвіднесення власне мобільності населення з працею набуває особливого значення в сучасних умовах, оскільки мігранти, особливо з кризових регіонів, погоджуються практично на будь-яку працю й на будь-яку її оплату, незважаючи на свої професійно-кваліфікаційні характеристики.

Якщо мігранти не є власниками значного фінансового та людського капіталу, то це може суттєво знизити віддачу від капіталу, тобто потенційний ВВП у розрахунку на одиницю капіталу. Однак за умови, коли мігранти привносять у приймаючу країну значний капітал (або фінансовий, або людський), ситуація кардинально змінюється. Фінансові кошти, освіта, кваліфікація мігрантів перетворює їх у джерело економічного зростання приймаючої сторони, а вигаш від міграції значно перевищує її негативні наслідки. Таким чином, до економічних переваг міграції для країн-реципієнтів можна віднести: підвищення конкурентоспроможності товарів, що виробляються за рахунок зменшення витрат виробництва на більш дешеву робочу силу; забезпечення попиту на товари за рахунок додаткового населення, що стимулює зростання обсягів виробництва. Крім того, якщо працівники-мігранти працюють у неофіційному секторі економіки, вони не впливають на соціальну та пенсійну сфери.

Таким чином, баланс співвідношення переваг та недоліків трудової міграції встановлюється на користь приймаючої країни. За умов фінансово-економічної кризи та у посткризовий період вирішення проблем, пов'язаних як з поверненням трудових мігрантів у країни походження, так і з перебуванням мігрантів у країнах їх тимчасового працевлаштування (особливо у разі втрати робочих місць), потребує принципово нових заходів з боку як країн-донорів, так і країн-реципієнтів робочої сили. При розробці міграційної політики та проектуванні різних стратегій необхідно враховувати виклики загального характеру, а також національні, релігійні, місцеві умови у кожній окремій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Малиновська О. А.* Міжнародні міграції та суспільні трансформації доби глобалізації / *О. А. Малиновська // Демографія та соціальна економіка.* — 2009. — № 11(1). — С. 5–9.
2. *Лібанова Е. М.* Трудова міграція населення прикордонних регіонів / *Е. Лібанова // Транскордонне співробітництво / І. Бондарчук [та ін.] ; за заг. ред. Б. Лессер, І. В. Розпутенко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ін-т підвищення кваліфікації керівних кадрів.* — К. : К.І.С., 2003. — С. 209–298.

3. *Позняк А.* Внешняя трудовая миграция в Украине как фактор социально-демографического и экономического развития, CARIM-East RR 2012/05, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute, 2012. Науч.-исслед. отчет КАРИМ-Восток RR 2012/05. — Режим доступа : <http://www.carim-east.eu/media/CARIM-East-2012-RU-05.pdf>.
4. *П'ятковська О. Р.* Вплив зовнішньої трудової міграції на добробут населення України / О. Р. П'ятковська // Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 верес. 2011 р.) / упоряд. О. А. Малиновська. — К. : НІСД, 2011. — 344 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Migration.new-7aaa8.pdf>.
5. *Лопухина Т.* Европейский дом: добро пожаловать — вход закрыт / Т. Лопухина // Русский Архипелаг [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/europadis/europa_dom.
6. *Коулмен Д.* Третий демографический переход / Д. Коулмен // Население и общество: электронная версия бюллетеня / Ин-т демографии Гос. ун-та "Высшая школа экономики" [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://demoscope.ru/weekly/2007/0299/tema03.php>.
7. Stimulating Economies through Fostering Talent Mobility. World Economic Forum, 2010. — 55p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.weforum.org/pdf/ip/ps/TalentMobility.pdf>.
8. Human Development Report 2009. Overcoming barriers: Human Mobility and Development. United Nations Development Programme. — New York, 2009. — 217 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf.
9. *Глущенко Г. И.* Влияние международной трудовой миграции на развитие мирового и национального хозяйств : дисс. ... д-ра экон. наук : 08.00.14 / Глущенко Галина Ивановна. — Пенза, 2009. — 388 с.
10. World Migration Report 2010. The Future of Migration: Building Capacities for Change. International Organization for Migration. Geneva, 2010. 272 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://tuta.neru9.com/iccn.org/ge/pdf/eng/world/2011/WMR_2010_ENGLISH.pdf.
11. *Гапонова А.* Международная миграция высококвалифицированных специалистов: направления, масштабы, регулирование / А. Гапонова // Население и общество : электронная версия бюл. / Ин-т демографии гос. ун-та "Высшая школа экономики" [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.demoscope.ru/weekly/2010/0441/analit07.php>.
12. *Stark O.* Rethinking the Brain Drain / O. Stark. — Calgary : University of Calgary, Department of Economics, 2003.
13. *Kristina A. Schapiro.* Migration and Educational Outcomes of Children. Human Development Research Paper 2009/57 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/.../HDRP_2009_57.pdf.
14. *Населення України.* Трудова еміграція в Україні. — К. : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. — 233 с.

15. Доклад о работе тринадцатой сессии (21–25 марта 2011 г.). — Экономический и Социальный Совет ООН, 2011. — С. 21.
16. Доклад о развитии человека 2009. Преодоление барьеров: человеческая мобильность и развитие / пер. с англ.; ПРООН. — М. : Весь мир, 2009. — С. 162.
17. Малиновська О. А. Перекази мігрантів з-за кордону: обсяги, канали, соціально-економічне значення. — К. : НІСД, 2013. — 67 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014.

Blyznyuk V. Socio-economic component of labour migration.

Background. The proposed scientific article is devoted to the actual problems of migration as a carrier of human potential. Consideration of this process is based on the definition of the economic and social consequences for countries of origin and destination.

The researches of national scientists focus on determining the costs and benefits of migration to the economy. However, despite the dynamics of migration processes, there is an urgent task of studying the consequences of migration for economic development of origin and destination countries that forms the basis of research objective.

Results. Estimates of the value of migration for social development are ambiguous, because migration is characterized both by positive effects, including: reallocation of labor resources of the planet, leveling the economic development, overcoming differences in living standards in different countries, implementation of migrant remittances to countries of origin for household consumption and investment, approximation and mutual interpenetration of cultures, etc. and by negative: changing reproductive behavior of migrants, weakening and breaking family ties, distributing dependency mood among family members of migrant workers, the loss of skilled workers and intellectual potential, deskilling of specialists, assimilation and loss of ethnic signs of cultural identity, lack of social protection of migrants, discrimination, xenophobia, increased illegal immigration, forced labor and trafficking.

Conclusion. Thus, it should be noted that the development of migration policy and planning of various development strategies must take into account the general migration challenges, as well as national, religious, local conditions in each country.

Keywords: Migration, labour migrants, money transfer, human capital, human potential.

REFERENCES

1. Malynovs'ka O. A. Mizhnarodni migracii' ta suspil'ni transformacii' doby globalizacii' / O. A. Malynovs'ka // Demografija ta social'na ekonomika. — 2009. — № 11(1). — С. 5–9.
2. Libanova E. M. Trudova migracija naselennja prykordonnih regioniv / E. Libanova // Transkordonne spivrobotnyctvo / I. Bondarchuk [ta in.] ; za zag. red. B. Lesser, I. V. Rozputenko ; Nac. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukraïny, In-t pidvyshhennja kvalifikacii' kerivnyh kadriv. — K. : K.I.S., 2003. — S. 209–298.
3. Poznjak A. Vneshnjaja trudovaja migracija v Ukraine kak faktor social'no-demograficheskogo i jekonomicheskogo razvitija, CARIM-East RR 2012/05, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute, 2012. Nauch.-issled. otchet KARIM-Vostok RR 2012/05. — Rezhim dostupu : <http://www.carim-east.eu/media/CARIM-East-2012-RU-05.pdf>.

4. P'jatkovs'ka O. R. Vplyv zovnishn'oi' trudovoi' migracii' na dobrobut naselennja Ukrai'ny / O. R. P'jatkovs'ka // Social'no-ekonomichni ta etnokul'turni naslidky migracii' dlja Ukrai'ny : zb. materialiv nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 27 veres. 2011 r.) / uporjad. O. A. Malynovs'ka. — K. : NISD, 2011. — 344 s. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Migration.new-7aaa8.pdf>.
5. Lopuhina T. Evropejskij dom: dobro pozhalovat' — vhod zakryt / T. Lopuhina // Russkij Arhipelag [Elektronnyj resurs]. — Rezhim dostupu : http://archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/europa-dis/europa_dom.
6. Koulmen D. Tretij demograficheskij perehod / D. Koulmen // Naselenie i obshhestvo: jelektronnaja versija bjulletenja / In-t demografii Gos. un-ta "Vysshaja shkola jekonomiki" [Elektronnyj resurs]. — Rezhim dostupu : <http://demoscope.ru/weekly/2007/0299/tema03.php>.
7. *Stimulating Economies through Fostering Talent Mobility*. World Economic Forum, 2010. — 55p. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.weforum.org/pdf/ip/ps/TalentMobility.pdf>.
8. *Human Development Report 2009. Overcoming barriers: Human Mobility and Development*. United Nations Development Programme. — New York, 2009. — 217 p. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf.
9. *Glushhenko G. I. Vlijanie mezhdunarodnoj trudovoj migracii na razvitie mirovogo i nacional'nogo hozjajstv* : diss. ... d-ra jekon. nauk : 08.00.14 / Glushhenko Galina Ivanovna. — Penza, 2009. — 388 s.
10. *World Migration Report 2010. The Future of Migration: Building Capacities for Change*. International Organization for Migration. Geneva, 2010. 272 p. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://tuta.neru9.com/iccn.org.ge/pdf/eng/world/2011/WMR_2010_ENGLISH.pdf.
11. *Gaponova A. Mezhdunarodnaja migracija vysokokvalificirovannyh specialistov: napravlenija, masshtaby, regulirovanie* / A. Gaponova // Naselenie i obshhestvo : jelektronnaja versija bjul. / In-t demografii gos. un-ta "Vysshaja shkola jekonomiki" [Elektronnyj resurs]. — Rezhim dostupu : <http://www.demoscope.ru/weekly/2010/0441/analit07.php>.
12. *Stark O. Rethinking the Brain Drain* / O. Stark. — Calgary : University of Calgary, Department of Economics, 2003.
13. *Kristina A. Schapiro. Migration and Educational Outcomes of Children*. Human Development Research Paper 2009/57 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/.../HDRP_2009_57.pdf.
14. *Naselennja Ukrai'ny. Trudova emigracija v Ukrai'ni*. — K. : In-t demografii' ta soc. doslidzh. im. M.V. Ptuchy NAN Ukrai'ny, 2010. — 233 s.
15. *Doklad o rabote trinadcatoj sessii (21–25 marta 2011 g.)*. — Jekonomicheskij i Social'nyj Sovet OON, 2011. — S. 21.
16. *Doklad o razvitii cheloveka 2009. Preodolenie bar'erov: chelovecheskaja mobil'nost' i razvitie* / per. s angl.; PROON. — M. : Ves' mir, 2009. — S. 162.
17. *Malynovs'ka O. A. Perekazy migrantiv z-za kordonu: obsjagy, kanaly, social'no-ekonomichne znachennja*. — K. : NISD, 2013. — 67 s. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.niss.gov.ua>.